

Розділ VI. ТРИБУНА ВИКЛАДАЧА

УДК 351.74

В.Г. Гриценко

**СУТНІСТЬ ТА ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ДЛЯ ДІЙ
В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ**

Проаналізовано питання визначення бойової готовності територіальних органів внутрішніх справ, запропоновано шляхи вдосконалення її складових. Розкрито сутність і значення професійної підготовки особового складу, вимоги щодо його функціональної спроможності й психологічної готовності до виконання службових обов'язків за умов надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: *бойова готовність, службова та професійна підготовка ОВС, спеціальна операція.*

Проанализирован вопрос определения боевой готовности территориальных органов внутренних дел, предложены пути совершенствования ее составляющих. Раскрыто сущность и значение профессиональной подготовки личного состава, требований к его функциональной способности и психологической готовности к выполнению своих служебных обязанностей в чрезвычайных ситуациях.

Ключевые слова: *боевая готовность, служебная и профессиональная подготовка ОВД, специальная операция.*

Consider defining alert local internal affairs agencies, suggest ways to improve its content. Disclose the nature and importance of professional training, requirements for its functional ability and psychological readiness to carry out their duties in an emergency.

Key words: *advertising, service and training of Department of internal affairs, special operation.*

В умовах складних теперішніх соціально-політичних процесів розбудови правової демократичної держави зростає ймовірність ви-

никнення надзвичайних ситуацій як криміногенного, так і некриміногенного характеру. Кримінально-правова статистика свідчить про збільшення злочинів терористичного спрямування, вчинених із застосуванням зброї, використання вибухових пристроїв, які супроводжуються незаконним позбавленням волі або викраденням людей, пов'язаних із реальною загрозою життю і здоров'ю людей та спричиненням інших тяжких наслідків.

Цілком зрозуміло, що така криміногенна обстановка потребує проведення комплексу спеціальних заходів (спеціальних операцій), високого рівня професійної підготовки і спроможності особового складу ОВС ефективно діяти в екстремальних ситуаціях. Характер надзвичайних соціальних обставин є серйозним випробуванням службової та оперативної-бойової *готовності співробітників* до діяльності в таких умовах [1, с. 350]. Сформована практика керування територіальними органами МВС передбачає визначення *бойової готовності* за двома напрямками: готовності особового складу та всього органу (підрозділу) у цілому до раптових і рішучих дій з урахуванням обставин, що виникають.

Бойова готовність особового складу - це, по-перше, його високі морально-вольові якості, тобто висока особиста відповідальність за доручену справу, самовідданість, здатність переборювати будь-які випробування на шляху до виконання поставленого завдання; по-друге, рівень його спеціальної, бойової та фізичної підготовки; по-третє, це ретельність, організованість і дисциплінованість.

В особливих умовах суттєвого значення набувають професійні навички та уміння керівника, який повинен у нестандартних умовах творчо, з урахуванням обставин, що швидко змінюються, приймати рішення, відповідальність за які різко зростає [2, с. 81-82].

Тому, на наш погляд, до елементів бойової готовності слід віднести також організуючу роль і особистий приклад керівника органу (підрозділу) внутрішніх справ.

Бойова готовність органу (підрозділу) внутрішніх справ у цілому містить у собі: раціональність структури управління органом (підрозділом); високу пильність та оперативність у роботі чергових частин і нарядів; реальні та відпрацьовані плани збору особового складу по сигналу тривоги та його дій у складній оперативній обстановці; організацію взаємодії із сусідніми територіальними органами МВС, підрозділами внутрішніх військ, установами Державної пенітенціарної служби, СБУ, МНС, військовими частинами Міністерства оборони,

громадськими формуваннями; надійні системи зв'язку й оперативної передачі інформації; достатню кількість і постійну готовність авто-транспорту, спеціальних і криміналістичних засобів, озброєння.

Визначаючи оперативно-бойову готовність органу внутрішніх справ до дій в особливих умовах криміногенного характеру, можна виділити ряд критеріїв її оцінки.

Існуючі настанови до них відносять: час збору особового складу (для кожного напрямку та виду спеціальних операцій він може бути різним у містах і сільській місцевості); наявність і стан екіпірування, озброєння особового складу, а також інших видів всебічного забезпечення: наявність транспортних засобів, якщо потрібна передислокація особового складу тощо.

Критерій часу може бути проміжним, але загальний термін прибуття співробітників ОВС до місць вчинення злочинів і виникнення інших надзвичайних ситуацій повинен бути оптимальним з урахуванням часу підготовки й збору до виїзду та часу, необхідним для подолання відстані до місця призначення [3, п. 2].

Разом з тим, на нашу думку, як один з критеріїв ступеня готовності органу внутрішніх справ до участі у спеціальних операціях можна запропонувати оцінку ефективності виконання органом (підрозділом) певного *навчального* чи *прикладного тактичного* завдання. Крім цього, виконання такого завдання буде слугувати певним етапом підготовки співробітників.

На думку окремих вчених-практиків сьогодні існує проблема підготовки керівного (командного) складу органів внутрішніх справ. Проводячи дослідження, І.І. Бондаревський [4, с. 237] зазначив, що 70% керівників міськрайлінорганів не мають досвіду управління силами й засобами в умовах, які розглядаються. Проведене нами опитування свідчить, що 43% співробітників до основних причин низької готовності ОВС відносять відсутність досвіду проведення спеціальних операцій. Це звичайно негативно впливає на якість контролю за процесом підготовки особового складу, управління ним у випадку виникнення складних ситуацій. Тому на сьогоднішній день суттєво підвищуються вимоги до професійної надійності персоналу, його функціональної спроможності й психологічної готовності впевнено виконувати службові обов'язки за умов високої відповідальності, фізичного та психологічного навантаження [5, с. 5], необхідність відбору найбільш підготовлених співробітників, здатних виконувати покладені на них обов'язки на рівні сучасних вимог. Звідси професійна

підготовка кадрів і особливо підвищення їх кваліфікації, стає одним із пріоритетних завдань в системі МВС.

Порядок організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу ОВС встановлено відповідною Настановою Міністерства внутрішніх справ [6]. Удосконалювання вже наявних навичок і умінь має регулярно здійснюватися при проведенні командно-штабних навчань.

Навчання співробітників органів внутрішніх справ за місцем проходження служби повинне обов'язково враховувати можливість реального залучення співробітників до вище вказаних дій. Згідно з відповідним наказом МВС України до проведення спеціальних операцій залучається до 60% особового складу [7, п. 1.9.]. Неможливо задалегідь визначити, кого не треба залучати до виконання спеціальних операцій. Готувати необхідно всіх, оскільки криміногенна обстановка диктує свої умови людям, а не навпаки. Варто врахувати, що і опитані співробітники ОВС України в окремих областях оцінюють рівень підготовки своїх підрозділів і служб до виконання завдань спеціальних операцій як недостатньо високий (54%), а в окремих з них і дуже низький (20%).

Тому особливу увагу необхідно приділяти організації навчання співробітників, з урахуванням складу створюваних оперативних груп. В системі професійної підготовки передбачено проведення:

- регулярних занять в постійно діючих спортивних секціях, та щомісячних тактико-стройових тренувань з особовим складом цих груп;
- штабних тренувань і командно-штабних навчань з особами начальницького складу органів внутрішніх справ (щоквартально);
- спільних тактичних (тактико-спеціальних) навчань (або навчально-тренувальних занять) за участю всіх елементів угруповання сил і засобів (один раз на півріччя).

Однак цього, як свідчить практика, недостатньо. Необхідно постійно, безперервно вдосконалювати та розвивати тактичні навички співробітників у системі підвищення кваліфікації.

Причому, навчаючи управління в спеціальних операціях, як справедливо відзначає С.О. Кузніченко, потрібно враховувати не тільки зрілість людей, але й необхідність їх перепідготовки, зміни стереотипів, що раніше сформувалися [8, с. 51].

Діяльність співробітників органів внутрішніх справ при проведенні спеціальних операцій характеризується умовами підвищеного ризику. Одним з основних чинників, які визначають боєздатність підрозділів

для проведення операцій, є вміння особового складу справлятися з негативним психоемоційним станом, що виникає в екстремальних ситуаціях. При проведенні оперативних заходів різного ступеня небезпеки психотравмуючий чинник інтенсивно впливає на психіку співробітника, викликаючи часом патологічні зміни в його поведінці. На думку вченого М.Г. Логачова, успіх бойової операції базується на двох основних компонентах: рівні професійної підготовки й обсязі оперативної інформації [9, с. 8]. Тому практична підготовка співробітників до дій в екстремальних умовах має починатися вже в стінах навчальних закладів системи МВС України, де спеціальна підготовка повинна тісно узгоджуватися з психологічною. Вирішенню цих завдань допоможе, за словами відомого вченого О.Ф. Долженкова [10, с. 205], психологічне моделювання завдань, умов і труднощів оперативно-службової діяльності. Особливо таке моделювання повинне займати значне місце при проведенні занять зі спеціальної тактики підрозділів міліції.

Тренування емоційно-вольової сфери запобігає деформації особистості, захищаючи організм людини від стресів. Особливо це характерно для молодих співробітників зі слабкою емоційно-вольовою сферою, яку необхідно "загартовувати" не в екстремальних умовах (людина часто не витримує таких умов у реальному житті), а саме в навчальних ситуаціях, що моделюють реальні умови й особливості конкретних ситуацій [11, с. 21]. Тому психологічна підготовка співробітників повинна стати основою для таких видів професійної підготовки, як тактико-спеціальна, вогнева, фізична та бойова.

Таким чином, до головних напрямків підвищення готовності й удосконалення підготовки ОВС для діяльності в умовах проведення спеціальних операцій, на нашу думку, можна віднести:

- відбір управлінських кадрів і забезпечення їх системної підготовки;
- підвищення рівня тактико-спеціальної підготовки (вона повинна бути складовою професійної підготовки, систематизованою і пристосованою для навчання всіх співробітників ОВС незалежно від займаної посади);
- проведення занять зі спеціальної тактики з урахуванням психологічного моделювання екстремальних ситуацій;
- забезпечення фізичної та вогневої підготовки з урахуванням планованих дій співробітників ОВС у складі нарядів, груп і підрозділів при проведенні спеціальних операцій;

- відпрацьовування спеціального тактичного завдання як критерію бойової готовності органів внутрішніх справ.

Використана література:

1. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України. Підручник. - Х: Університет внутрішніх справ, 1998. - 480 с.
2. Перелигіна Л.А., Самойлов М.Г. Особливості управління психічним станом людей співробітниками ОВС у надзвичайних ситуаціях // Матеріали науково-практичної конференції "Актуальні проблеми управління персоналом ОВС України". - Х.: Видавництво НУВСУ, 2002. - С. 80 - 82.
3. Про вдосконалення реагування на повідомлення про злочини, інші правопорушення і події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України. Наказ МВС України № 1155 від 4 жовтня 2003 р.
4. Бондаревский И.И. Управление органами внутренних дел по обеспечению общественной безопасности в чрезвычайной обстановке: теоретические, правовые и организационно-тактические основы: Дис. ...д-ра юрид. наук. - М., 2000. - 667 с.
5. Криволапчук В. О. Психологічна підготовка: проблеми і перспективи // Бюлетень МВС України// Науково-практичне видання МВС України. - 2008. - № 172. - С. 5-10.
6. Про організацію професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України № 1444 від 25 листопада 2003 р.
7. Наказ МВС України № 230 від 24 квітня 1998 р.
8. Кузніченко С.О. Управління органами внутрішніх справ в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного і природного характеру (Організаційно-правові питання): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - Х., 2001. - 20 с.
9. Логачов М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних умовах: Автореф. дис... канд. психол. наук. - Х., 2001. - 16 с.
10. Використання психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності. Монографія / О.Ф. Долженков, Г.Є. Запорожцева, А.П. Кіцул, Е.В. Рижков. - Одеса: НДРВВ ОВС, 2001. - 231 с.
11. Кириченко І.Г., Коношльов В.В. Психологічні та організаційно-методичні проблеми адаптації молодих працівників - випускників вищих навчальних закладів МВС України до службової діяльності: Методичні рекомендації. - К.: НАВС України, 2000. - 36 с.